

medicinski umoren, jer je nakon napada želučanih grčeva od kaznioničkog liječnika dobio injekciju i poslije dva sata umro.

Knjiga *Dr. Tomo Jančiković*, ocrtavajući politički lik tog političara, nesumnjivo obogaćuje naše spoznaje o hrvatskoj politici u jednom vremenu kada se u nas uspostavljao komunistički totalitarni sustav. Vrlo pregledno u knjizi je obrađeno raslojavanje HSS i sukobljavanje njezinih pojedinih grupacija, njihovi različiti stavovi nakon obnove Jugoslavije u pitanju sudjelovanja stranke u izborima za Narodnu skupštinu, te registriranju stranke, kao i u utvrđivanju programa stranke u potpuno novim uvjetima za političko djelovanje. A upravo u toj, zbog komunističke dominacije nimalo povoljnoj situaciji, Tomo Jančiković je iskazivao veliku borbenost, aktivnost i uvjerenje da se stvari mogu izmijeniti, što se na kraju pokazalo iluzijom.

Hrvoje Matković

Marin Zaninović, *OD HELENA DO HRVATA*, Školska knjiga, Zagreb 1996., 434 str.

Prof. dr. Marin Zaninović među hrvatskim arheolozima zauzima istaknuto mjesto. Rodom s otoka Hvara, klasičar po obrazovanju, usmjerio je svoj interes antičkom razdoblju naše obale, a osobito je dobar poznavalac rimske vojske i rimske vojne prisutnosti u našim krajevima. Zbog toga je hvale vrijedan potez Školske knjige objavljivanje naslova *Od Helena do Hrvata*, knjige u kojoj su na jednome mjestu skupljeni uglavnom kraći Zaninovićevi radovi, od kojih su neki sam vrhunac istraživačkog rada, originalnog pristupa, lucidnog rješavanja ili prijedloga rješenja pojedinih arheoloških problema.

Kao dugogodišnji predavač, u radu sa studentima Zaninović je ispravno uočio potrebu da se brojne rasprave i članci pokušaju skupiti u jednoj knjizi i tako učine dostupnijima i stručnoj javnosti i studentima. Knjiga tako sadržava ukupno 37 rasprava koje je autor svrstao u dvije veće cjeline.

U prvoj, naslovljenoj Hvarske teme, autor se pozabavio pitanjima vezanim uz antičku prošlost njegova rodnog Hvara. Naslovi poput, primjerice, *O naseljenosti otoka Hvara u antičko doba*, *Grčka podjela zemljišta u polju antičkoga Pharosa*, *Gradina u luci antičkoga Pharosa*, *Dionizijske tradicije Pharosa* ili, pak, *Starije građevinske tehnike na Hvaru* upućuju na široka područja autorova interesa kao i na sveobuhvatan pristup proučavanju antičke prošlosti otoka Hvara. Drugu, veću, cjelinu Zaninović je naslovio *Iliri, Grci i Rimljani* i ovaj zbir njegovih rasprava obuhvaća zaista raznovrsne teme iz dužega razdoblja jednoga većeg povijesnog prostora. Autorovu pozornost privlače i tako raznovrsne teme poput *delmatsko-grčkih odnosa na Jadranu*, *štovanja Libera na istočnojadranskoj obali* ili pak *uloge soli u antici naše obale*.

Knjigu otvara prošireni i bilješkama popraćen tekst referata napisanog za simpozij *Prehistorija istočne jadranske obale i grčka kolonizacija Jadrana* održan u Hvaru 1968. godine. U tom je tekstu naslovljenom *O naseljenosti otoka Hvara u antičko doba* Zaninović ukratko iznio svoja opažanja vezana uz ovu problematiku te donio neke zaključke, zacrtavši istodobno smjernice za daljnja istraživanja.

U kraćem prilogu *Grčka podjela zemljišta u polju antičkoga Pharosa* autor je argumentirao kako je antički katastar u ravnici Staroga Grada na Hvaru izvorno grčkoga podrijetla, dok se u raspravi *Gradina u luci antičkoga Pharosa* pozabavio pitanjem ubikacije antičkoga Pharosa na osnovi tekstova antičkih izvora, primjerice Polibija i Diodora Sicilskog. *Heraclea Pharia* rasprava je izvorno objavljena

1992. godine u Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu kojom je, kako se čini, Zaninović konačno riješio problem ubikacije Herakleje, grada što ga u 22. poglavlju "Peripla" spominje Pseudo Skilak kao jedini antički izvor, a potvrđuju kovanice novca s imenom toga naselja. Iduće su dvije rasprave posvećene istraživanju gradina u Danilu Gornjem i Tor nad Jelsom, dok sljedeće četiri, opsegom kraće rasprave obrađuju razdoblje prevlasti Rima u Dalmaciji, a tematski su vezane uz otok Hvar.

Dionizijskom kultu na Hvaru posvećene su također dvije kraće rasprave, dok je pod naslovom Tri antička reljefa s Hvara autor obradio reljef Silvana i nimfa iz zbirke Dominikanskog samostana u Starome Gradu, reljef Silvana iz Svirača i reljef Libere iz Zavale na Hvaru. Starije građevinske tehnike na Hvaru rasprava je u kojoj je autor potanje razradio građevinske tehnike u razdoblju od mlađega kamenog doba do rimske antike te upozorio na recentne gradnje starijih tehnikama. U istome se tekstu autor dotakao i načina gradnje vapnenica, bunara, cisterni te vezivnih materijala i vađenja kamena.

Prilog iz starije prošlosti Grablja Zaninovićev je izlet u povijesno razdoblje kojim se ovaj autor inače ne bavi, ali je, budući da se radi o njegovu rodnome mjestu, odlučio napisati kraću raspravu o ovome naselju kroz stoljeća do naših dana. Treba priznati da je ovaj posao uradio korektno. Ovom raspravom autor je zaključio poglavlje knjige naslovljeno Hvarske teme.

Delmatsko-grčki odnosi na Jadranu rasprava je koja otvara poglavlje Iliri, Grci i Rimljani. Pleme Delmata i inače je tema vrlo draga autoru, a ovoga puta posvetio je nešto više prostora trgovini grčkih naseljenika s domaćim stanovništvom, pokušavajući naznačiti i odnose Delmata sa susjednom ilirskom državom te prve intervencije Rima na istočnojadranskoj obali, dakle u suodnosu Issa - Delmati - Rim - Iliri.

Kratak pregled mišljenja i svoje viđenje lokacije Delminija autor je iznio u raspravi Delminium založivši se za lokaciju gradinskog prethodnika rimskog Delminija na Gradini kod Gaja koja se uzdiže neposredno iznad samoga Duvna. Razdoblju rimske antike posvećene su četiri rasprave kojima je zajednička točka rimska vojna prisutnost na našoj obali. Autor je iscrpno obradio podatke o vojnim jedinicama prisutnima u ovim krajevima od prvog spomena rimskoga vojnog djelovanja 229. g. pr. Kr. do kasne antike. Značenje ove teme raste uzme li se u obzir da su rimske legije bile jedan od najvažnijih čimbenika romanizacije i širenja grčko-rimske civilizacije i kulture, a osobito treba apostrofirati njihovu ulogu u gradnji prometnica, mostova ili utvrda. U kasnije doba veliku su ulogu imale i bračne veze, a svemu je tome Zaninović posvetio dužan prostor. Problemi povijesti i arheologije širega kninskog i drniškog područja tema su rasprave od Ninije do Promone u kojemu se autor dotakao pitanja uspostavljanja odnosa između rijetkih podataka u djelima antičkih pisaca i terenskih ubikacija odgovarajućih lokaliteta i arheoloških ostataka.

Rimska vojska ponovna je tema i rasprave Prata legionis u Kosovu polju kraj Knina s osvrtom na teritorij Tilurija. Polazeći od nalaza kamena međaša livade legije XI. Klaudije p. f. autor je opširno raspravio o problematici legijskih područja uz velike vojne logore poput Burnuma i Tilurija, posebno obradivši Tilurij do vremena kasne antike. Drugi veliki vojni logor Burnum tema je sljedeće rasprave, a nešto opširnijim izlaganjem pod naslovom Vojni značaj Tilurija u antici zaokružena je definitivno tematika rimske vojne prisutnosti u Dalmaciji. Stoga se može zaključiti da je skup rasprava s ovom tematikom najcjelovitije i najbolje obrađeno razdoblje naše antike u Zaninovićevoj knjizi, dakako, s ovog aspekta.

Kao vrsnoga povjesničara autora predstavljaju rasprave Liburnia militaris i Histri i Liburni prema rimskom osvajanju, vrlo dobri povijesni pregledi zbivanja u doba rimskog prodiranja u ove krajeve.

Uz još nekoliko kraćih tekstova vezanih uz pojedine natpise rimskoga razdoblja, pažnju privlači rasprava Avsonivus vir spectabilis. Radi se o kasnoantičkom natpisu na kome je spomenut "uzoriti muž Auzonije, dostojanstvenik časnoga vijeća i konzul Dalmacije". Natpisi poput ovoga, datiranoga najvjerojatnije u sam kraj V. stoljeća, u nas su vrlo rijetki, a činjenica da natpis donosi i kasnoantičke titule očito visokog dostojanstvenika u složenoj državnoj hijerarhiji toga razdoblja čini ovaj rijedak nalaz još zanimljivijim.

Iliri i vinova loza, Sol u antici naše obale, Ston u prethistoriji i antici i Limitacija stonskog polja prilozi su koji okupljeni u ovoj knjizi zaokružuju cjelovit prikaz antike naše obale. Očevidno je autor poklonio veliku pozornost izboru radova kako bi raspravama obuhvatio promatrano doba iz što je moguće više kutova. Takav pristup pokazuje vrsna poznavatelja struke i savjesna autora koji je s oko 200 rasprava i znanstvenih članaka, navedenih u bibliografiji na kraju knjige, znatno proširio naše poznavanje antičke povijesti hrvatskog prostora.

Iščitavajući drugi dio knjige moramo se ipak zapitati ne bi li bilo korisnije da je autor svoje veliko znanje korisnije upotrijebio i, uloživši neznatno veći napor, prepravio nekoliko rasprava i, preoblikujući ih, napisao cjelovit samostalan i nešto opširniji tekst. Radi se, naime, o nizu rasprava sa zajedničkom tematikom rimske vojne prisutnosti u našim krajevima, ratovima Rimljana s domaćim stanovništvom i rimskim vojnim logorima Burnumu i Tiluriju. Objedinivši ove rasprave u jedinstvenom tekstu autor bi izbjegao na trenutke čak i zamorno ponavljanje ili višekratna nabiranja pojedinih kohorti i pomoćnih jedinica što je neizbježna posljedica prikupljanja u jednu knjigu rasprava koje su nastajale u različitim trenutcima tijekom dugogodišnjega Zaninovićevega znanstvenog rada.

Zamjerke u svakom slučaju treba dodijeliti pomalo nesretno izabranom naslovu. Od Helena do Hrvata nedvojbeno upućuje čitatelja da razdoblje kojime se knjiga bavi obuhvaća doba od pojave Helena na obali do vremena doseljavanja Hrvata. To međutim nije ni približno točno. Dok se Zaninović relativno često upušta u prapovijesno i protopovijesno doba, njegov interes za kasnija razdoblja antike nije pretjerano uočljiv. Ostrogotsko doba i Justinijanovu rekonkvistu Zaninović povremeno samo spomene, a na vrijeme poslije Dioklecijana redovito se osvrće s nekoliko općenitih rečenica. Osim rasprave *Avsonivs vir spectabilis*, u njegovim radovima kasna antika nije zastupljena. O slavenskoj seobi, a potom i o pojavi Hrvata, u knjizi ne piše ništa, a samo se jedan tekst odnosi na kasnije razdoblje.

Iz starije prošlosti Grablja je tekst koji govori o samo jednom naselju, ali i ovdje autor s grčko-rimskog razdoblja odmah prelazi na godinu 1205. Treba stoga otvoreno reći da je sam naslov najslabiji dio ove, inače vrijedne knjige.

Zaninovićev je način izlaganja čitak, jasan, neopterećen suvišnostima, a od rasprava uvrštenih u ovu knjigu neke su osobito vrijedne. Stoga će knjiga *Od Helena do Hrvata* popularizirati antičku arheologiju i približiti je i široj zainteresiranoj javnosti, a studentima učiniti lakše dostupnim neke vrlo važne Zaninovićeve radove, inače rasute po desecima publikacija i časopisa. Ovo je tim važnije zna li se da je razdoblje antike i inače manje u središtu zanimanja od nekih drugih razdoblja poput, primjerice, srednjovjekovlja ili nacionalne povijesti XIX. i XX. stoljeća.

Vladimir Posavec

Josef Matušek, *ČESI U HRVATSKOJ*, izd. Jednote, Daruvar 1996, str. 209.

Veze Čeha, Moravaca, Slovaka i Hrvata vrlo su stare. To su srednjoeuropski narodi, koji su, koristeći se Dunavom kao vjekovnim plovnim putem na ovim prostorima, dolazili na hrvatske prostore kao svećenici, vojnici, obrtnici i seljaci, pri čemu je dakako bilo i suprotnih kretanja, pa Hrvati polaze slovačke i češke fakultete, rudarske škole i uče zanate.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS

Ivan KAMPUŠ

Ivica PRLENDER

Tomislav RAUKAR

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 140 kuna

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Garićgradska 6 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, travanj 1997.